

Югозападен университет „Неофит Рилски“

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Катерина Щерева

относно дисертация на тема

**„СЕНЗОРНИ НАРУШЕНИЯ ПРИ ДЕЦА
СЪС СПЕЦИФИЧНО ЕЗИКОВО НАРУШЕНИЕ“**

на

Лилия Валентинова Янчева-Велинова

Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт ; Професионално
направление: 7.4. Обществено здраве; Научна специалност: Логопедия

научен ръководител – **доц. д-р Екатерина Митова, дм**

1. Данни за дисертанта

Лилия Янчева-Велинова е опитен и многопрофилен специалист в областта на логопедията с над 20-годишен професионален опит. От 2022 г. тя работи в сдружение „Света Богородица“, където в ролята си на супервайзер и логопед подпомага деца с увреждания и лица в уязвими социални групи. От 2015 г. е и собственик на „Амалтея Прима“ ЕООД, в която предоставя диагностични и терапевтични услуги, разработва методики за работа с деца със специални образователни потребности (СОП) и изпълнява различни проекти. Нейният преподавателски опит обхваща лекции и хоспитиране на студенти в Софийския университет, а от 2007 г. до 2014 г. ръководи стажове по логопедия. По отношение на образованието си Янчева-Велинова е завършила бакалавърска и магистърска степен по специална педагогика (логопедия), както и магистратура по стопанско управление. През 2018 е докторант по логопедия в Югозападния университет „Неофит Рилски“.

Нейният обширен опит и задълбочено обучение в областта на логопедията, управлението и социалните услуги ѝ осигуряват ценни умения за работа с деца и възрастни с комуникативни нарушения, както и със специални нужди, като едновременно с това развива и управленски компетенции в социалния сектор.

2. Данни за докторантурата

Докторантката е изпълнила всички изисквания и успешно е положила изпитите и необходимите докторантски минимума. Докторантката има редица публикации, от които 5 са пряко свързани с изследователската ѝ работа по темата на дисертацията. Добро впечатление правят участията на Лилия Янчева-Велинова в редица проекти и обучения с цел повишаване на нейната квалификация.

3. Данни за дисертацията

Дисертацията на Лилия Янчева-Велинова е със заглавие „Сензорни нарушения при деца със специфично езиково нарушение“, като основният ѝ фокус е изследване на връзката между сензорните дефицити и специфичните езикови нарушения (СЕН) при деца от предучилищна възраст. Основната цел на труда е да се анализира влиянието на сензорните нарушения върху езиковото развитие и комуникативните умения на децата със СЕН. Дисертацията включва увод, три глави, изводи и препоръки, заключение, препоръки и приложения. Текстът е в обем от 160 съдържателни страници и включва 40 таблици и 54 графики. Цитираната литература обхваща 262 източника (39 на кирилица и 223 на латиница) и приложения, изложени в 3 страници.

Уводът на дисертацията на Лилия Янчева-Велинова подчертава значимостта на връзката между сензорната интеграция и езиковото развитие при децата със СЕН. Авторката акцентира, че тези деца често имат и сензорни затруднения, които могат да повлияят на езиковите им умения и социалните им взаимодействия. Дисертацията предлага важен и новаторски поглед, като за пръв път в България прилага теста на Winnie Dunn, за да изследва сензорния профил на деца със СЕН, с цел откриване на по-ефективни терапевтични подходи.

Първа глава „ОБЗОР НА НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА“ е добре структурирана и представя обширен преглед на литературата относно Специфичното езиково нарушение (СЕН), като разглежда основни теории и подходи. Глава започва с дефиниране на СЕН и анализа на нормалното езиково развитие, като обсъжда терминологията и културните различия в използването на понятията. Разгледани са различни етиологични фактори – генетични и невробиологични, които имат роля за възникването на СЕН. Освен това са представени и основните класификационни системи на езикови нарушения от руската и западноевропейската логопедична школа, с акцент върху клиничната приложимост.

Лингвистичният профил на СЕН е анализиран в детайли, като са разгледани аспекти като фонология, граматика, прагматика и семантика. Особено внимание е обърнато на „Теорията за сензорната интеграция“, включително неврологичните основи на сензорната обработка и различните видове възприятия (слухови, зрителни, тактилни и др.). Разгледани са и съвременни модели за сензорна обработка, като Моделът на Дън, и техният принос за разбиране на поведението и когнитивните функции при СЕН.

Тук бих препоръчала да се добави сравнителен анализ на различните класификационни системи за по-ясно представяне на терминологията и разширяване на връзката между сензорната интеграция и езиковото развитие.

Втора глава задълбочено и последователно представя „СТРУКТУРА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО“, което се съсредоточава върху оценката на влиянието на сензорната интеграция върху езиковите нарушения при деца със СЕН. Основната цел на изследването е разгърнатата чрез няколко конкретни задачи. Допълнително се изследват поведенческите и емоционални реакции, както и статистически значими разлики между възрастовите групи, за да се оцени значимостта на факторите, влияещи върху сензорната интеграция. В изследването участват общо 90 деца на възраст между 4 и 6 години с диагноза F80 („Специфични разстройства в развитието на речта и езика“), като участниците са разпределени в три възрастови групи и по пол. Децата са подбрани въз основа на строги критерии, включващи езиков фон, липса на съпътстващи двигателни, зрителни, слухови или психични нарушения, и са диагностицирани със СЕН след експертна оценка, проведена от логопед в студио „Амалтея“. Процедурата за оценка на сензорния профил включва въпросника на Dunn (1997), който се състои от 125 въпроса, разделени в три направления: сензорна обработка, модулация и поведенчески/емоционални реакции. Статистическата обработка на данните е извършена чрез методи като дисперсионен анализ (ANOVA) и t-критерий за сравнение на средни стойности по пол, което осигурява надеждност на резултатите и дава възможност за значими изводи относно връзката между сензорната интеграция и езиковите нарушения.

Във втора глава, посветена на структурата на изследването, могат да се направят следните препоръки за последващи изследвания, които ще засилят качеството и достоверността на анализа. Първо, би било полезно да се добави по-подробно описание на методологията за измерване, особено по отношение на инструкциите за попълване на въпросника на Dunn и контрола на обективността на събирането на данни. Второ, препоръчително е да се извърши допълнителен анализ на корелациите между различните

аспекти на сензорната обработка и езиковото развитие, за да се разкрият дискретни взаимовръзки.

В Третата глава на изследването „РЕЗУЛТАТИ“ се представят данните от анализа на сензорната обработка, модулацията и поведенческите реакции на децата със специфични разстройства в развитието на езика и речта. Получените данни показват разнообразие в сензорните възприятия на участниците, като особено внимание е отделено на слуховото, визуалното и вестибуларното възприятие, които се оказват важни за разбирането на езиковото развитие. Въпреки различията в сензорната обработка, наблюдавани в различни области, анализът показва ясни връзки между сетивните реакции и поведението на децата. Резултатите показват значителни различия в реакциите на децата към сетивните стимули, като в някои случаи се наблюдава по-висока чувствителност или търсене на сензорни стимули. Модулацията на сетивната информация също има ключова роля, като се откриват връзки между емоционалната реактивност и способността за адаптация към различни сетивни условия. Факторният анализ показва осем основни фактора, които обясняват поведението на децата в контекста на сензорната обработка. Включването на анализ на квадрантите на сензорно възприятие дава по-дълбокото разбиране на поведението на децата в отговор на сетивни стимули.

Изследването на сензорните нарушения при деца със СЕН, проведено и представено в настоящата дисертация ва Лилия Янчева-Велинова с помощта на теста на Дън, разкрива значителни отклонения в сензорната обработка при тази група деца. Резултатите подчертават комплексната природа на СЕН и предполага, че езиковите затруднения могат да бъдат само част от по-широк спектър на невроразвитийни особености. Нарушенията в ключови сензорни области, като слуховото възприятие, са особено забележителни, като това е от съществено значение за езиковото развитие и общуването на децата. Откритията за проблеми във вестибуларното и мултисензорно възприятие сочат към трудности в интегрирането на информация от различни сензорни канали, което може да се отрази на тяхното общо функциониране и учебен процес. Изследването разкрива и интересни отклонения в орално-вкусовите възприятия, които може да имат сериозно значение не само за храненето, но и за артикулацията и езиковата изява. Това подчертава необходимостта от холистичен подход при оценката и терапията на деца със СЕН, който да обхваща както сензорните, така и езиковите аспекти. Нарушенията в емоционално-поведенческите реакции и модулацията на емоционалните реакции също заслужават специално внимание, тъй като показват, че тези деца изпитват трудности не само в езиковото, но и в социално-емоционалното

функциониране, което влияе на тяхното цялостно развитие и качество на живот. Лилия Янчева логично подчертава, че тези резултати акцентират на необходимостта от мултидисциплинарен подход в терапията на децата със СЕН, включващ не само логопеди, но и сензорни терапевти, ерготерапевти и психолози. Този интегриран подход има потенциала значително да подобри разбирането, диагностиката и качеството на живота на тези деца.

4. Теоретични и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Научното изследване, проведено в настоящата дисертация, дава значителни нововъведения в разбирането на сензорните нарушения при деца със специфично езиково нарушение (СЕН). За първи път в България се разглеждат сензорните дефицити при тази група деца в контекста на комплексните им нужди. Освен това, изследването представя уникален медико-географски анализ на комуникативното нарушение. Един от основните приноси на изследването е идентифицирането на специфични маркери на сензорното развитие при деца със СЕН, които се различават от тези при деца с типично развитие или други нарушения. Това откритие е изключително важно за диференциалната диагноза и позволява по-прецизно идентифициране на специфични затруднения в сензорната интеграция. Освен това, изследването въвежда нова перспектива в българската логопедична литература, като разглежда специфичното езиково нарушение не само през когнитивната парадигма, но и през психоаналитичната, което обогатява теоретичния и практическото разбиране на това нарушение.

5. Автореферат

Авторефератът на дисертацията напълно отговаря на изискванията за представяне на основните резултати и приносни моменти от проведеното изследване. В него са ясно обобщени основните цели на изследването, както и теоретичната и емпиричната основа на работата. Авторката ефективно представя важните изводи, направени на базата на изследванията, и акцентира върху съществените новаторски моменти, които дисертацията предлага. Той включва детайлно описание на методологията, използваните подходи и инструменти, както и основните резултати и тяхното значение за науката и практиката в областта на логопедията и сензорната интеграция. Авторефератът адекватно подчертава значението на изследването както за разширяването на теоретичните знания, така и за разработването на практически подходи за работа с деца със специфично езиково нарушение.

6. Въпроси и препоръки към докторанта

Препоръка: Базирайки се на откритията от изследването, би било полезно да се разработят конкретни препоръки за ранна диагностика и интервенция, които да комбинират оценка на сензорните и езиковите нарушения при деца със специфично езиково нарушение. Това ще осигури по-цялостен и индивидуализиран подход към лечението и терапията.

Въпрос: Как смятате, че получените резултати могат да променят съществуващите терапевтични практики за работа с деца със специфично езиково нарушение и какви допълнителни изследвания биха могли да разширят разбирането за сензорната интеграция в контекста на езиковите дефицити?

7. Заключение:

Докторантката показва съвременна теоретична подготовка, подкрепена с последователност и способности за организиране и реализиране на научно изследване. Дисертационният труд се отличава със задълбочена аналитичност при анализа на събраните данни, като това се проявява чрез добре обосновани анализи, изводи и принос в теоретичен и практическо-приложен контекст.

На основата на тези заключения, изразявам своя положителен вот и предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Лилия Янчева-Велинова образователната и научна степен „доктор“.

Подпис:

SOUTHWEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"

STATEMENT

of Assoc. Prof. Dr. Katerina Atanasova Shtereva

on a dissertation on the topic

"SENSORY DISORDERS IN CHILDREN WITH SPECIFIC LANGUAGE IMPAIRMENT"

of

Liliya Valentinova Yancheva-Velinova

Field of higher education: 7. Health care and sports; Professional direction: 7.4. Public

Health; Scientific specialty: Logopedics

with scientific supervisor - **Associate professor Ekaterina Mitova, PhD**

1. Data on the PhD Candidate

Lilia Yancheva-Velinova is an experienced and multidisciplinary specialist in the field of speech therapy with over 20 years of professional experience. Since 2022, she has been working at the "Holy Virgin" association, where, in her role as supervisor and speech therapist, she supports children with disabilities and individuals from vulnerable social groups. Since 2015, she has also been the owner of "Amalthea Prima" Ltd., where she provides diagnostic and therapeutic services, develops methods for working with children with special educational needs (SEN), and implements various projects. Her teaching experience includes lectures and student supervision at Sofia University, and from 2007 to 2014, she supervised speech therapy internships. Regarding her education, Yancheva-Velinova holds both a bachelor's and a master's degree in special pedagogy (speech therapy), as well as a master's degree in business management. In 2018, she became a PhD candidate in speech therapy at the South-West University "Neofit Rilski."

Her extensive experience and in-depth training in the fields of speech therapy, management, and social services provide her with valuable skills for working with children and adults with communication disorders, as well as individuals with special needs, while simultaneously developing management competencies in the social sector.

2. Data on the Doctoral Program

The doctoral candidate has fulfilled all requirements and successfully completed the exams and necessary doctoral minimums. The candidate has a number of publications, five of which are directly related to her research work on the dissertation topic. Lilia Yancheva-Velinova's participation in a number of projects and training programs aimed at enhancing her qualifications makes a positive impression.

3. Data on the Dissertation

Lilia Yancheva-Velinova's dissertation is titled "Sensory Impairments in Children with Specific Language Impairment," with the main focus being the investigation of the relationship between sensory deficits and specific language impairments (SLI) in preschool-aged children. The primary goal of the work is to analyze the impact of sensory impairments on the language development and communication skills of children with SLI. The dissertation includes an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a summary, suggestions, and appendices. The text spans 160 substantive pages and includes 40 tables and 54 charts. The cited literature comprises 262 sources (39 in Cyrillic and 223 in Latin) and appendices presented in 3 pages.

The introduction to Lilia Yancheva-Velinova's dissertation emphasizes the significance of the connection between sensory integration and language development in children with SLI. The author highlights that these children often experience sensory difficulties, which may affect their language skills and social interactions. The dissertation offers an important and innovative perspective by applying the Winnie Dunn test for the first time in Bulgaria to explore the sensory profile of children with SLI, aiming to discover more effective therapeutic approaches.

The first chapter, "REVIEW OF SCIENTIFIC LITERATURE," is well-structured and provides an extensive overview of the literature on Specific Language Impairment (SLI), discussing key theories and approaches. The chapter begins with the definition of SLI and the analysis of typical language development, addressing terminology and cultural differences in the usage of these concepts. Various etiological factors—genetic and neurobiological—are explored as contributing factors to the onset of SLI. The chapter also presents the main classification systems for language disorders from both the Russian and Western European speech therapy schools, with an emphasis on clinical applicability. The linguistic profile of SLI is analyzed in detail, including aspects such as phonology, grammar, pragmatics, and semantics. Particular attention is given to "Sensory Integration

Theory," including the neurological foundations of sensory processing and different types of sensory perception (auditory, visual, tactile, etc.). Contemporary models of sensory processing, such as Dunn's model, are discussed and their contribution to understanding behavior and cognitive functions in SLI.

Here, I would recommend adding a comparative analysis of the various classification systems to more clearly present the terminology and expand the connection between sensory integration and language development.

The second chapter thoroughly and systematically presents the "STRUCTURE OF THE STUDY," focusing on assessing the impact of sensory integration on language impairments in children with SLI. The main goal of the research is expanded through several specific tasks. Additionally, behavioral and emotional responses are examined, as well as statistically significant differences between age groups, to assess the significance of the factors affecting sensory integration. The study involves a total of 90 children aged 4 to 6 years diagnosed with F80 ("Specific Speech and Language Development Disorders"), with participants distributed into three age groups and by gender. The children were selected based on strict criteria, including language background, absence of concomitant motor, visual, auditory, or psychiatric disorders, and were diagnosed with SLI after expert evaluation conducted by a speech therapist at the "Amalthea" clinic. The sensory profile assessment procedure includes the Dunn (1997) questionnaire, which consists of 125 questions divided into three areas: sensory processing, modulation, and behavioral/emotional responses. Statistical data analysis was carried out using methods such as analysis of variance (ANOVA) and t-tests for comparison of mean values by gender, ensuring the reliability of the results and allowing significant conclusions about the relationship between sensory integration and language impairments.

In the second chapter, dedicated to the study's structure, the following recommendations for future research could enhance the quality and validity of the analysis. First, it would be beneficial to provide a more detailed description of the measurement methodology, especially regarding the instructions for completing the Dunn questionnaire and ensuring objectivity in data collection. Second, it is recommended to perform additional analysis of the correlations between different aspects of sensory processing and language development to uncover discrete interrelationships.

The third chapter of the study, "RESULTS," presents the data from the analysis of sensory processing, modulation, and behavioral responses of children with specific language and speech development disorders. The data obtained shows a variety of sensory perceptions in the participants,

with particular attention given to auditory, visual, and vestibular perceptions, which are found to be important for understanding language development. Despite the differences in sensory processing observed across different areas, the analysis shows clear links between sensory responses and children's behavior. The results indicate significant differences in the children's responses to sensory stimuli, with some cases showing heightened sensitivity or seeking sensory stimuli. Sensory information modulation also plays a key role, with connections found between emotional reactivity and the ability to adapt to various sensory conditions. Factor analysis reveals eight main factors explaining the children's behavior in the context of sensory processing. Including an analysis of sensory perception quadrants provides a deeper understanding of children's behavior in response to sensory stimuli.

The study of sensory impairments in children with SLI, conducted and presented in this dissertation by Lilia Yancheva-Velinova using Dunn's test, reveals significant deviations in sensory processing among this group of children. The results highlight the complex nature of SLI and suggest that language difficulties may be only part of a broader spectrum of neurodevelopmental characteristics. Impairments in key sensory areas, such as auditory perception, are particularly notable, and this is crucial for the children's language development and communication. Findings of issues in vestibular and multisensory perception suggest difficulties in integrating information from different sensory channels, which may affect their overall functioning and learning process. The study also uncovers interesting deviations in oral-gustatory perceptions, which may have serious implications not only for feeding but also for articulation and language expression. This underscores the need for a holistic approach when evaluating and treating children with SLI, one that addresses both sensory and language aspects. Impairments in emotional-behavioral responses and modulation of emotional reactions also deserve special attention, as they show that these children experience difficulties not only in language but also in social-emotional functioning, affecting their overall development and quality of life. Lilia Yancheva logically emphasizes that these results highlight the necessity of a multidisciplinary approach in the therapy of children with SLI, involving not only speech therapists but also sensory therapists, occupational therapists, and psychologists. This integrated approach has the potential to significantly improve the understanding, diagnosis, and quality of life of these children.

4. Theoretical and Scientific-Applied Contributions of the Dissertation Work

The scientific research presented in this dissertation provides significant innovations in the understanding of sensory disorders in children with specific language impairment (SLI). For the first

time in Bulgaria, sensory deficits in this group of children are examined within the context of their complex needs. Furthermore, the study presents a unique medico-geographical analysis of the communication disorder. One of the main contributions of the research is the identification of specific markers of sensory development in children with SLI, which differ from those observed in typically developing children or children with other disorders. This finding is of crucial importance for differential diagnosis and allows for more precise identification of specific difficulties in sensory integration. Additionally, the research introduces a new perspective in Bulgarian speech therapy literature by exploring specific language impairment not only through the cognitive paradigm but also through the psychoanalytic perspective, thus enriching the theoretical and practical understanding of this disorder.

5. Abstract

The abstract of the dissertation fully meets the requirements for presenting the main results and contributions from the research conducted. It clearly summarizes the primary goals of the study, as well as the theoretical and empirical foundations of the work. The author effectively presents the significant conclusions drawn from the research and emphasizes the essential innovative aspects offered by the dissertation. The abstract includes a detailed description of the methodology, the approaches and tools used, as well as the main results and their significance for science and practice in the fields of speech therapy and sensory integration. It adequately highlights the importance of the study for expanding theoretical knowledge and developing practical approaches for working with children with specific language impairment.

6. Questions and Recommendations for the Doctoral Candidate

Recommendation: Based on the findings of the research, it would be beneficial to develop specific recommendations for early diagnosis and intervention that combine the assessment of sensory and language disorders in children with specific language impairment. This will provide a more comprehensive and individualized approach to treatment and therapy.

Question: How do you believe the results obtained can change existing therapeutic practices for working with children with specific language impairment, and what additional research could expand our understanding of sensory integration in the context of language deficits?

7. Conclusion

The doctoral candidate demonstrates a modern theoretical preparation, supported by consistency and abilities to organize and carry out scientific research. The dissertation is distinguished by its in-depth analytical approach to the analysis of collected data, manifested through well-founded analyses, conclusions, and contributions in both theoretical and practical-applied contexts.

Based on these conclusions, I express my positive vote and recommend to the esteemed members of the scientific jury to confer the educational and scientific degree of "Doctor" upon Lilia Yancheva-Velinova.

Signature: